

**Opponensi vélemény Domokos Pál Péter: A moldvai magyarság c.
doktori értekezéséről.**

Mikor Domokos Pál Péter munkásságát mindaitjuk, egy fölfedezés-
ekben gazdag életművet kell eredményeinek alapján értékelnünk.
Teljesítménye sokáig, és fölfedezései közt vannak más területek
számára is igen jelentősek, de talán legfontosabb teljesítménye
mégis az, amit most doktori értekezésként kell megbiráalnunk.

Domokos Péter munkásságának motorja népének szolgálata volt
attól a korai pillanattól kezdve, amikor szinte kilépve az is-
kola padjai közül, 19 évesen megjelent első költeménye. Emért
van, hogy annyi mindenre kiterjed figyelmét mindarra, ami népének
életével összefügg. Emért közli néprajzi gyűjtéseket, megfigye-
léseket - például a székely faokról vagy a timbe fehérbőr-ké-
szítésről, amiből nagy művébe is beoligosta a trunki esángok
kondertemesztésének leírását -, de ugyanezt már egyik korai mun-
kájában is megtette a székelyi Monaságról is. Később fogva
jelenni meg népzenei költeményei, amelyekben vagy népszersít
már meglévő anyagot, vagy ismeretlen újat ad közre. Elsőnek
ad hírt a tekemőgardonról, erről a ritka, kivessében lévő hang-
szerről, amit ütő- és pengető-hangszernént használnak Gyimesben,
de akkor még Csik eldugott falvaiban is. Bőve a székelyek
sőt Erdély művelődési életében, és gondja van az iskolai ének-
tankönyvekre is, valamint sok más kérdésre közössége és szü-
kebb hazája művelődésének.

Hajd egyre jobban széttekint a világban az őt érdekis művelt-
ségi elemek problémáit vizsgálva, s megjelenni olyan Európára
kitekintő összehasonlító folklór-tanulmányai, mint "Egy ballada
dallama" (1952), "Julia szép lány" (1959), "A pávát Jörse lány"
(1959), "Hajnal, hajnalnóta, hajnalosás" (1961), végül a legát-
fogóbb kitekintés: "A nőesség Európában és a magyar néphagy-
ományban". Itt már összemagyar kérdésekkel foglalkozik, s ez

történeti kutatásaira is jellemző, amikor olyan küldései jelennek meg, mint a "Dramatisált Credo a XV. századból", vagy "Magyar nyelvenlők Czenstechowában 1502-ből" vagy a szintén nyelvenlőket felfedező "Kásdissentlőleki fűlájegyzék 1503-ból." De azért sokkal inkább problémái is mindig megjelennek munkáiban: amikor Gróf Teleki József székelyföldi utijegyzeteit publikálja 1799-ből, vagy Tatrosy György ön-életírását és történeti fűlájegyzeteit ismerteti az IX-ben. Mindezeket jelentőségben felülmúlja a nagy Károni Cantionale kiadása, amelyben hatalmas tanulmányal értékeli a román székelységi lelkes magyar szerzetes munkásságát.

És részt vesz sokkal inkább művelődéspolitikai problémákban, amikor olyanról ír, mint "Egy vármegye népoktatásügye", vagy "Nyitott szemmel a nép között", és tulajdonképpen ezt vizsgálja még az olyan történeti forrásközlése is, mint "Háromszék és Csik adóügyi összeírása 1703-ban", hiszen az egyre fogyó székelység történelmi jelenlétét dokumentálja, és az élethez való jogait akarja erősíteni vele.

Vagyis mindig avval foglalkozott, amire "szükség volt". És a magatartás azonban akkor látszik legvilágosabban, amikor olyan feladatot vállalt, amire nem volt más vállalkosó - vagy nem is lehetett -, és ezért állt oda ő, aki mindig azt érezte kötelességének, hogy vállalja, amit senki nem vállalt, hogy ott álljon be a sorba, ahol az leggyöngébb, vagy egészen hiányos.

Két ilyen nagyjelentőségű feladatvállalása volt. Először hadd említsem a későbbit: amikor fűlfedezte nemzetudományunk számára a 18. századi tánczenénk ismeretlen hangszeres darabjait.

És a téma akkor keltette föl figyelmét, amikor Kodály az Akadémia nyilvánossága előtt mutatta be azt a néhány újonnan fűlfedezett 18. századi dallam-fűlájegyzést, ami akkor esszéidejének

számított, mert első előkerült emléke volt 18. századi táncosmű- nek: a "Magyar táncok 1729-ből", Lányi Zsuzsanna kéziratának Sal- tus Hungaricus-ai. Hogy jelezzük a felfedezés jelentőségét - és majd Domokos teljesítményét -, idézzük Kodály bevezető szavait. "Ez a száraz, közömbös cím megdobbantja a szívét mindenkinek, aki csak kissé tájkozott zenei emlékeink keltéről. Aki tudja, hogy a Stark-féle soproni virginálkönyvtől, 1689-től az 1780-as évekig, kerekén száz esztendőig semmiféle adatunk sincs a ma- gyar tánc zenéjéről, sőt egyáltalán alig valami zenéről, egyse- riben megérti, milyen értékes minden adat, mely egy század honá- lyába bármi csekély fényt vet." Majd később így szól: "És itt merül fel a kérdés, vajon továbbra is kibetett kézzel várjunk, míg a szerencsés véletlen újabb leletekkel örvendeztet meg, vagy tehetünk-e valamit rendszeres felkutatásukra."

Ez a szónoki kérdés egyedül Domokos Pál Pétert mozgította meg. Ő érezte, hogy tennünk kell, s rögtön azt is tudta, mit kell tennie. Elindult azokat a levéltárakat felkeresni, amelyeknek régi anyaga reményt nyújtott ilyen koru zenei főljegyzések meg- találására. Elkezdte összejárni Csáksomlyótól Esztergomon és Veszprémen keresztül Nagyszombatig, Pöcsönyig és Trencsénig vilá- gi és egyházi gyűjteményeket. És egyszerre előkerültek az addig ismeretlen darabok: 86 biztosan 18. századi főljegyzés, 38 a 18/19. század fordulójáról és 63 korai 19. századi táncdallam, összesen 187 addig ismeretlen magyar dallamfőljegyzés vagy több- szólamú hangszeres zenedarab. Vagyis megint a feladatvállalás hozta meg a nagy felfedezést: el kell indulni, és keresni kell a rejtőző anyagot, s akkor az napvilágra kerül.

Mert már előbb is volt ilyen feladat-vállalása, s ez lett a ki- indulás a most benyújtott, életműnek nevezhető teljesítményhez.

Megint csak egy nagy magyar zeneszerző és tudós, Bartók anavai indították útnak. Aki azt írta, hogy Moldva magyar népének zenéjéről nem tudunk semmit. Minthogy oda magyarországi kutató nem juthatott el. De Domokos akkor romániai kutató volt, akit - akkor még - nem tartott vissza sem határ, sem gyanakvó hatóságok, hogy el ne mehessen a moldvai magyarokhoz népdalt gyűjteni. És fölfedezte a moldvai csángó népzenet, s ami ennél sokkal több, a csángó népet és sorsot.

És ez el is indította kutatók sorát a fölfedezett népcsoport és zenéje kutatására. Ez a Veress Sándortól, Lukó Gábertől és Balla Pétertől Jagannsig és Kallós Zoltánig, majd napjainkban számos magyar fiatalig terjedő sor azóta egy szinte ismeretlen magyar népzene és népköltészetet sorolt be a magyar népzene egészébe, számos új eredménnyel gazdagítva addigi tudásunkat.

De Domokos Péter már a kezdet kezdetén tovább lépett: a zenéért indult, de megtalálta a népet, amelynek sorsa és történelme már nem eresztette el többé. A "Moldvai magyarság" első kiadásai már fokozatosan beledolgozta ennek a magyar kirajzolásnak - vagy leszakadt néprésznek - történelmét, egyaránt feldolgozva román forrásokat, ~~és~~ ^{és} amit magyar forrásokban talált. És mikor a kiindulást adó problémát - a csángók népzenejét - már annyian gyűjtik, mégpedig nem fonográf-fal, hanem magnetofonnal, mikor már az ő gyűjtése is kiegészült az áttelepültekről főlvevett magnetofon-lejegyzésekkel, amiket Rajeczky Benjaminszal közösen adott ki két kötetben, sőt a kolozsváriak is megjelentették a "Moldvai csángó népdalok és népballadák"-at, amikor tehát már nincs szükség Domokos Péter egyedüli erőfeszítésére, akkor megint csak a legszükségesebbre összpontosítja erejét, s most már csak azt végezte el a Csángósággal kapcsolatban, amire egyedül ő vál-

lalkozik továbbkutatni a források után, és tökéletesen kidolgozni a moldvai magyarság történetét, hogy az minden torzítással és hamisítással szemben az igazságnak megfelelően álljon a világ elé.

Ha csak annyit közölt volna etéren, amennyit a csángók számáról, telepeiről megtudott saját terepmunkája során, és a román népszámlálás adataiból kijegyzetelt, már hatalmas teljesítményre hivatkozhatna. De közölte a Bandinus Codex teljes magyar fordítását is, és ezzel megkezdte annak az elszakadt magyar népesoportnak történetét feldolgozni. Pedig akkor még, előző kiadásaiban, csak a népzenei és népköltési gyűjtés közzététele volt elsőrendű célja.

Itt most már elhagyta a népzenei anyag közreadását, ami azóta ugyanis közkinccsé lett, hogy több helye legyen a történeti dokumentumoknak. Mert azok időközben rendkívül megszaporodtak. Demokos Péter kutató ázenvedélye és népéért való lelkesedése ugyanis megint csak arra ösztönözte ebben a kérdésben is, hogy vállalja az "anyag feltárását". Ezért nem állotta olyan korban, amikor mások már végleg leteszik a tollat, még inkább az utazási terveket, nyakába venni a világot, elutazni ~~NY~~ Bécsbe, Párizsba és háromszor Rómába felkutatni az ott lappangó adatokat. Róma három levéltárában kutat^{ott} és talált forrásokat. És most az egykor már közölt Codex Bandinus mellé ³12 új fontos forrás sorakozik adattárában 1227-től a 17. század végéig és a legújabb időig. És a forrásokból nemcsak a csángók története bontakozik ki, hanem a magyarság - különösen a székelység - és szászság Kárpátokon túli kirajzása is az Olt völgyétől a Brassó alatti területeken keresztül Moldváig és Bukovináig.

Mikor a 70 esztendőös Domokost köszöntöttük, azt írtam: "Ezzel az élettel kapcsolatban hangyaszorgalmat is emlegethetnénk, ha nem volna kevés ez a szó, mert hiányzik belőle a lelkesedés és a tudatos feladatvállalás". Pedig akkor már arra gondolhattunk, hogy ez az életmű befejeződött, hiszen a tudatos feladatvállalás is már elég nagy teljesítményekkel dicsekedhet^{tek}, hogy megnyugodják, hogy maga is elvégzettnek érezze a vállalt feladatokat. És íme, a 86 esztendőös Domokos most kezünkbe adja azokat az eredményeket, amiket azóta végzett tovább-kutatásai produkáltak. Ez a feladat-vállalás addig tart, ameddig élete.

Amint molávai útjai majd az arróli készült könyvek is egyéni erőfeszítés és anyagi áldozat termékei voltak, ugy ezek a római, párizsi, bécsi kutatásai is minden hivatalos támogatás nélkül, saját erőfeszítéséből valósultak meg. S ha korábbi kutatásainak gazdag termését nem méltányoltuk kandidátusi fokozattal, illő, hogy ezt a nagy munkát és vele egész élete munkásságát a doktori fokozattal ismerjük el és méltányoljuk.

Javasolom tehát, hogy a Minősítő Bizottság Domokos Pál Péternek életműve és diaszertációként benyújtott munkája alapján a tudományok doktora fokozatot odaitélje.

Vargyas Lajos
(Vargyas Lajos)